

TEMĂ-CHEIE¹

Art. 2 din Protocolul nr. 1

Discriminarea în ceea ce privește accesul la educație

(Ultima actualizare: 31.08.2024)

Introducere

Dreptul la instruire în temeiul art. 2 din Protocolul nr. 1 garantează un drept de acces la instituțiile de învățământ existente la un moment dat [*Cauza „cu privire la anumite aspecte ale legilor privind folosirea limbilor în sistemul de învățământ din Belgia”, 1968, pct. 4 („Legea”)*]. În cazul în care un stat aplică un tratament diferit în îndeplinirea obligațiilor care îi revin în temeiul art. 2 din Protocolul nr. 1, poate apărea o problemă în temeiul art. 14 din Convenție.

Principii extrase din jurisprudența actuală

Discriminare înseamnă a trata în mod diferit, fără o justificare obiectivă și rezonabilă, persoanele aflate în situații relevante similare și că o diferență de tratament este lipsită de orice „justificare obiectivă și rezonabilă” atunci când nu urmărește un „scop legitim” sau nu există o „relație rezonabilă de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit” [*Oršuš și alții împotriva Croației* (MC), 2010, pct. 156; *Çam împotriva Turciei*, 2016, pct. 54; *Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018, pct. 54].

Cu toate acestea, art. 14 din Convenție nu interzice unui stat membru să trateze grupurile în mod diferit pentru a corecta „inegalitățile de fapt” dintre acestea; într-adevăr, în anumite împrejurări, faptul că nu se încearcă o corectare a unor astfel de inegalități prin aplicarea unui tratament diferit poate duce, în sine, la o încălcare a articolului [*D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2007, pct. 175; *G.L. împotriva Italiei*, 2020, pct. 52].

Curtea a subliniat că, într-o societate democratică, dreptul la instruire este indispensabil pentru promovarea drepturilor omului și joacă un rol fundamental, iar educația este unul dintre cele mai importante servicii publice dintr-un stat modern. În același timp, Curtea a recunoscut că educația este o activitate complexă în ceea ce privește organizarea și costisitoare în ceea ce privește desfășurarea, în timp ce resursele pe care autoritățile le pot alocă acesteia sunt, în mod necesar, limitate. Atunci când decide modalitatea de reglementare a accesului la educație, un stat trebuie să stabilească un echilibru între, pe de o parte, nevoile educaționale ale celor aflați sub jurisdicția sa și, pe de altă parte, capacitatea sa limitată de a le concilia (*Ponomarovi împotriva Bulgariei*, 2011, pct. 55; *G.L. împotriva Italiei*, 2020, pct. 49).

Deși statele contractante dispun de o anumită marjă de apreciere atunci când evaluează dacă și în ce măsură diferențele existente în situații altminteri similare justifică un tratament diferit, ar trebui invocate motive foarte serioase înainte ca Curtea să poată considera o diferență de tratament bazată exclusiv pe originea etnică ca fiind compatibilă cu Convenția [*Oršuš și alții împotriva*

¹ Întocmită de Grefă. Nu obligă Curtea.

Prezenta traducere este publicată cu acordul Consiliului Europei și al Curții Europene a Drepturilor Omului și reprezintă responsabilitatea exclusivă a Institutului European din România.

Croației (MC), 2010, pct. 149]. O politică sau măsură generală care este aparent neutră, dar are efecte prejudiciabile disproporționate asupra persoanelor sau grupurilor de persoane care sunt identificabile numai pe baza unui criteriu etnic, poate fi considerată discriminatorie, chiar dacă nu vizează, în mod specific, grupul respectiv (*ibid.*, pct. 150).

Curtea a constatat că plasarea copiilor în clase separate poate fi considerată, în anumite împrejurări, ca urmărind scopul legitim de adaptare a sistemului de învățământ la nevoile specifice ale copiilor. Cu toate acestea, atunci când o astfel de măsură afectează în mod disproporționat, sau chiar exclusiv, membrii unui anumit grup etnic, trebuie instituite garanții adecvate [*D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2007, pct. 205-206; *Oršuș și alții împotriva Croației* (MC), 2010, pct. 157].

În special, Curtea a subliniat necesitatea de a lua în considerare statutul romilor în cadrul protejării drepturilor acestora, reiterând faptul că, urmare a istoriei lor, aceștia reprezintă un tip specific de minoritate defavorizată și vulnerabilă [*D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2007, pct. 182; *Oršuș și alții împotriva Croației* (MC), 2010, pct. 147]. Atunci când iau măsuri pentru a realiza integrarea socială și educațională a romilor, statele trebuie să se asigure că acestea sunt însoțite de garanții care să asigure o atenție suficientă față de nevoile lor speciale ca membri ai unui grup defavorizat [*D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2007, pct. 205-207; *Oršuș și alții împotriva Croației* (MC), 2010, pct. 180-182].

Curtea a remarcat importanța principiilor fundamentale ale universalității și nediscriminării în exercitarea dreptului la instruire, care sunt consacrate în numeroase texte internaționale. De asemenea, a subliniat că respectivele instrumente internaționale au recunoscut educația incluzivă drept cea mai bună modalitate de a garanta principiile fundamentale menționate anterior, întrucât o astfel de educație este orientată spre promovarea egalității de șanse pentru toți, inclusiv pentru persoanele cu dizabilități. Educația incluzivă face parte, fără îndoială, din responsabilitatea internațională a statelor în acest domeniu (*Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018, pct. 55; *G.L. împotriva Italiei*, 2020, pct. 53).

În plus, protejarea persoanelor cu dizabilități include o obligație a statelor de a asigura „adaptarea rezonabilă” pentru a le permite persoanelor cu dizabilități să își exercite pe deplin drepturile, iar neîndeplinirea acestei obligații constituie o discriminare (*Çam împotriva Turciei*, 2016, pct. 65-67; *Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018, pct. 60; *G.L. împotriva Italiei*, 2020, pct. 62). În special, Curtea a remarcat că art. 14 impune o adaptare rezonabilă, mai degrabă decât toate adaptările posibile care ar putea fi făcute pentru a atenua disparitățile rezultate din dizabilitatea unei persoane, indiferent de costurile acestora sau de aspectele practice implicate (*T.H. împotriva Bulgariei*, 2023, § 122). Curtea a considerat că „adaptarea rezonabilă” poate lua o varietate de forme, fizice sau non-fizice, educaționale sau organizaționale, în ceea ce privește accesibilitatea arhitecturală a clădirilor școlare, formarea cadrelor didactice, adaptarea programei de învățământ sau facilitățile adecvate; o astfel de definiție este însă, în principiu, în sarcina autorităților naționale, și nu a Curții (*Çam împotriva Turciei*, 2016, pct. 66; *Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018, pct. 61; *G.L. împotriva Italiei*, 2020, pct. 63).

Exemple notabile

Origine etnică:

- *D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2007 – cu privire la numărul disproporționat de copii romi plasați în școli speciale destinate copiilor cu dizabilități mintale în care se urmează o programă școlară mai simplă decât în școlile obișnuite și în care aceștia sunt izolați de elevii provenind din rândul populației generale (pct. 196-210; încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1). Aceasta este prima hotărâre în care Curtea a constatat o încălcare a art. 14 cu privire la discriminarea rasială în educație;

- *Sampanis și alții împotriva Greciei*, 2008 – cu privire la imposibilitatea copiilor romi de a se înscrie la școală înainte de a fi repartizați în săli de clasă speciale, aflate într-o anexă la clădirea principală a școlii primare (pct. 83-96; încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1);
- *Oršuš și alții împotriva Croației* (MC), 2010 – cu privire la plasarea copiilor romi în clase alcătuite doar din elevi romi pentru perioade considerabile de timp, uneori chiar pe durata întregului ciclu primar, în care s-a urmat o programă școlară adaptată din cauza preinsei cunoașteri insuficiente a limbii croate (pct. 158-185; încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1);
- *Horváth și Kiss împotriva Ungariei*, 2013 – cu privire la plasarea copiilor romi într-o școală remedială pentru copii cu nevoi educaționale speciale pe durata ciclului primar (pct. 109-129; încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1);
- *Elmazova și alții împotriva Macedoniei de Nord*, 2022 – cu privire la segregarea elevilor romi în două școli primare administrate de stat, frecventate, în principal, de copii romi, respectiv, cu clase alcătuite doar din elevi romi (pct. 68-78; încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1);
- *Szolcsán împotriva Ungariei*, 2023 – cu privire la segregarea elevilor romi într-o școală primară administrată de stat frecventată aproape exclusiv de copii romi (pct. 52-59; încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1).

Persoane cu dizabilități:

- *Çam împotriva Turciei*, 2016 – cu privire la refuzul de a înscrie o studentă nevăzătoare la Academia de Muzică din Turcia din cauza lipsei infrastructurii adecvate pentru admiterea studenților cu o astfel de dizabilitate. Autoritățile naționale competente nu au încercat în niciun moment să identifice nevoile reclamantei sau să explice modul în care cecitatea sa ar fi putut împiedica accesul acesteia la o educație muzicală și nici nu au luat în considerare adaptări fizice pentru a răspunde oricăror nevoi educaționale speciale care decurg din cecitatea reclamantei (pct. 68-69; încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1). Hotărârea reflectă importanța pe care Curtea o acordă evoluțiilor din cadrul dreptului internațional în ceea ce privește aspectele supuse examinării sale, precum și disponibilitatea sa de a interpreta domeniul de aplicare al drepturilor prevăzute de Convenție în lumina acestor evoluții;
- *Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018 – cu privire la respingerea cererii unui student cu dizabilități ca universitatea să efectueze modificările și lucrările necesare pentru a face accesibile spațiile de curs. Ca urmare a faptului că au oferit asistență umană doar ca alternativă din cauza lipsei fondurilor disponibile, autoritățile naționale din domeniul educației nu și-au îndeplinit obligația de a efectua o evaluare individuală a nevoilor studentului cu dizabilități și nu au luat în considerare efectele potențiale ale acesteia asupra siguranței, demnității și autonomiei sale, fără a ține seama de nevoia reclamantului de a trăi cât mai independent și autonom posibil (pct. 62-68; încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1).
- *G.L. împotriva Italiei*, 2020 – cu privire la un copil care suferă de autism non-verbal și care nu a putut beneficia de asistență specializată, ceea ce a împiedicat-o să continue să frecventeze cursurile primare în condiții echivalente cu cele de care beneficiază elevii fără dizabilități. Autoritățile naționale nu au luat niciodată în considerare posibilitatea ca lipsa de resurse să poată fi compensată printr-o reducere a pachetului global de servicii educaționale atunci când acestea sunt distribuite în mod egal între elevii cu și fără dizabilități, astfel încât orice restricții bugetare să aibă un impact echivalent asupra

furnizării de servicii educaționale pentru elevii cu și fără dizabilități (pct. 68-72; încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1).

- *T.H. împotriva Bulgariei*, 2023 – cu privire la răspunsul școlii primare la comportamentul agresiv și disruptiv al copilului diagnosticat cu tulburare hiperkinetică cu deficit de atenție. Nu se poate afirma că directorul școlii și învățătorul reclamantului au închis ochii la dizabilitatea acestuia și la nevoile sale speciale care decurg din aceasta. Ei au efectuat o serie de adaptări rezonabile pentru reclamant și, atunci când au conceput aceste adaptări, s-au angajat într-un dificil exercițiu de asigurare a echilibrului între interesele sale și cele ale colegilor săi de clasă, inclusiv siguranța, bunăstarea și educația eficientă a acestora (pct. 118-123; neîncălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1).

Statut administrativ și cetățenie:

- *Ponomarovi împotriva Bulgariei*, 2011 – cu privire la cerința ca doi elevi să plătească taxe pentru învățământul secundar ca urmare a cetățeniei și a statutului lor de imigranți, în timp ce străinii care dețin permise de ședere permanentă au avut dreptul la învățământ primar și secundar gratuit. Curtea a subliniat rolul din ce în ce mai important al învățământului secundar în dezvoltarea personală și în integrarea socială și profesională într-o societate „bazată pe cunoaștere” (pct. 56-63; încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1).

Caracteristici genetice:

- *Moraru împotriva României*, 2022 – cu privire la lipsa unei justificări obiective și rezonabile a refuzului de a permite unei femei ale cărei înălțime și greutate erau inferioare limitelor stabilite printr-un ordin al ministrului Apărării Naționale să susțină examenul de admitere la medicină militară la momentul la care era stabilit pentru candidați (pct. 42-58; încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1).

Limbă:

- *Valiullina și alții împotriva Letoniei*, 2023 – cu privire la modificările legislative care prevăd creșterea procentului de materii predate în școlile publice în limba de stat, și anume letonă, reducând astfel utilizarea limbii ruse ca limbă de predare (pct. 145-215; neîncălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1).
- *Džibuti și alții împotriva Letoniei*, 2023 – cu privire la modificările legislative care prevăd creșterea procentului de materii predate în școlile private în limba de stat, și anume letonă, reducând astfel utilizarea limbii ruse ca limbă de predare (pct. 131-151; neîncălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1).
- *Djeri și alții împotriva Letoniei**, 2024 – cu privire la modificările legislative care sporesc utilizarea limbii de stat, și anume letonă, în a doua etapă obligatorie a învățământului preșcolar public și privat (copii cu vârste cuprinse între cinci și șapte ani), reducând astfel utilizarea limbii ruse ca limbă de predare (pct. 131-151, 166-167; neîncălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1).

Recapitularea principiilor generale

- Pentru o recapitulare a principiilor generale referitoare la discriminarea în ceea ce privește accesul la educație în contextul dizabilității, a se vedea *G.L. împotriva Italiei*, 2020, pct. 49-54;

- Pentru o recapitulare a principiilor generale referitoare la discriminarea în ceea ce privește accesul la educație în contextul originii etnice a se vedea [Horváth și Kiss împotriva Ungariei](#), 2013, pct. 101-108.

Trimiteri suplimentare

Ghiduri privind jurisprudența:

- [Ghid privind art. 2 din Protocolul nr. 1 – Dreptul la instruire](#)
- [Ghid privind art. 14 și art. 1 din Protocolul nr. 12 la Convenție – Interzicerea discriminării](#)

Alte teme cheie:

- [Criterii și examene de admitere](#)

PRINCIPALELE TRIMITERI JURISPRUDENȚIALE

Hotărâri de principiu:

- *Cauza „cu privire la anumite aspecte ale legilor privind folosirea limbilor în sistemul de învățământ din Belgia”* (fond), 23 iulie 1968, Seria A nr. 6 (încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1);
- *D.H. și alții împotriva Republicii Ceha*(MC), nr. 57325/00, CEDO 2007 IV (încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1);
- *Oršuš și alții împotriva Croației* (MC), nr. 15766/03, CEDO 2010 (încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1);
- *Çam împotriva Turciei*, nr. 51500/08, 23 februarie 2016 (încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1).

Alte cauze:

- *Sampanis și alții împotriva Greciei*, nr. 32526/05, 5 iunie 2008 (încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1);
- *Kalkanlı împotriva Turciei* (dec.), nr. 2600/04, 13 ianuarie 2009 (inadmisibilă – în mod vădit nefondată);
- *Ponomarovi împotriva Bulgariei*, nr. 5335/05, CEDO 2011 (încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1);
- *Horváth și Kiss împotriva Ungariei*, nr. 11146/11, 29 ianuarie 2013 (încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1);
- *Lavida și alții împotriva Greciei*, nr. 7973/10, 30 mai 2013 (încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1);
- *Sanlisoy împotriva Turciei* (dec.), nr. 77023/12, 8 noiembrie 2016 (inadmisibilă – în mod vădit nefondată);
- *Enver Şahin împotriva Turciei*, nr. 23065/12, 30 ianuarie 2018 (încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1).
- *Dupin împotriva Franței* (dec.), nr. 2282/17, 18 decembrie 2018 (art. 2 din Protocolul nr. 1: inadmisibilă – în mod vădit nefondată; art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1: inadmisibilă – neepuizarea căilor de atac interne);
- *G.L. împotriva Italiei*, nr. 59751/15, 10 septembrie 2020 (încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1);
- *Moraru împotriva României*, nr. 64480/19, 8 noiembrie 2022 (încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1);
- *Elmazova și alții împotriva Macedoniei de Nord*, nr. 11811/20 și 13550/20, 13 decembrie 2022 (încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1);
- *Szolcsán împotriva Ungariei*, nr. 24408/16, 30 martie 2023 (încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1);
- *T.H. împotriva Bulgariei*, nr. 46519/20, 11 aprilie 2023 (neîncălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1);
- *Valiullina și alții împotriva Letoniei*, nr. 56928/20 și alte două cereri, 14 septembrie 2023 (neîncălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1);
- *Džibuti și alții împotriva Letoniei*, nr. 225/20 și alte două cereri, 16 noiembrie 2023 (neîncălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1);

- *Djeri și alții împotriva Letoniei**, nr. 50942/20 și alte două cereri, 18 iulie 2023 (neîncălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1).